

Наследството на Йосиф Шнитер

Тази година се навършват 95 г. от смъртта на арх. Шнитер. Пловдивчани са все още длъжници на знаменития архитект, когото обявиха за почетен гражданин на Пловдив. Напролет в градинката до Гроздовия пазар ще бъде поставен паметник на един от първите архитекти на Пловдив по проект на известния скулптор Цветко Сиромашки. Скулптурната композиция ще бъде реализирана на 10 метра от улицата, която носи името на Йосиф Шнитер, и от къщата, където е живял.

Шнитер е роден в Нови Биджов, Чехия през 1852 г. Завършил е Строителния факултет на Политехническият институт във Виена и е специалист по фортификации. Идва в България като доброволец в Руско-Турската война. Проектира понтонните мостове на Дунава и фортификационните съоръжения при атаката на

Плевен. Там е ранен и за проявен героизъм е награден със сабя от генерал Тотлебен. След войната се заселва в Пловдив, където живее 36 години. Започва частна практика, но по-късно през същата 1878 година е назначен за **главен инженер и началник на техническата служба на община Пловдив** – длъжност, която той не изоставя до смъртта си през 1914 г. Арх. Шнитер приема българско поданство през 1906 г., и след 36 години активна творческа дейност, посветена на обичания от него Пловдив, той умира като един от най-достоините му граждани, едва на 62-годишна възраст. Краят на големия архитект е също така драматичен, както е бил и целият му живот. През пролетта на 1914 г. е пуква водопроводът от Дермендере (днешното село Първенец) до Пловдив и заплашва да наводни града на хълмовете. Шнитер се заема сам да следи ремонта и това му навлича тежка бронхопневмония. Погребан е в скромен гроб в Централни гробища.

Йосиф Шнитер не е имал своя къща – живял е под наем, сменял квартира след квартира. Казват, че приживе е дарявал по-голямата част от хонорарите си на бедните. До преди няколко месеца съществуваше ъгловата къща на улиците „Преслав“ и „Йосиф Шнитер“, срещу малката бензиностанция. Сега на нейно място се строи поредната висока кооперация. Правнучка на големия архитект е доц. д-р Мария Шнитер, декан на Философско-историческия факултет в Пловдивския университет. Тя е внучка на големия му син, някогашния кмет на сегашния балнеологически курорт Велинград Йосиф Шнитер.

ПЪРВИЯТ ГЛАВЕН АРХИТЕКТ НА ПЛОВДИВ

Неговото архитектурно наследство е много голямо: проектира и ръководи изграждането на главното девическо училище (днес Градска художествена галерия) през 1879–81 г. и камбанарията „В память освободителям“ към катедралния храм „Св. Богородица“ /1880–81/. Тя е направена в т.нар. руски стил и представлява триетажна кула, стъпила на четири масивни стълба с купол.

По негови проекти са изградени църквите „Св. Георги“ /1881–83/, „Св. Кирил и Методий и Св. Александър Невски“ /1882–84/, камбанарията на църквата „Св. Петка“. От онова време е и къщата на книжовника и министър на просвещението в Източна Румелия Йоаким Груев /1883/. След участие като доброволец в Сръбско-българската война /1885/ Йосиф Шнитер се завръща в Пловдив. Достроява сградата, в която се помещава общинската управа непосредствено след Освобождението

Орозди бак

/1892/. Днес там е Природонаучният музей. Проектира нови сгради, между които къщата на книжаря Драган Манчов /1887/, на участниците в Априлското въстание братя Свещарови /1888/, на общественика Иван Герджиков, баща на воеводата Михаил Герджиков/1890/. За съжаление, тази великолепна къща с колони на улица „Шести септември“ е съборена и на нейно място е построена Търговско-промишлената палата, сега там е Съдебната палата. Негово дело е къщата на поборника Иван Андонов /1891/ на гаровия площад. Няколко сгради, строени по негов проект или с негово участие, са украсение на Главната улица в Пловдив. Първоначалното предназначение на разкошната сграда с колони на „Александър I“ е било търговска къща, собственост на фирмата „Орозди Бак“. През 1906 г. е продадена на пловдивчанина Саркис Куюмджиян. По-късно е откупена от БНБ. След промените и навлизането на частните финансови институции е препродадена на Хеброс банк. При строежа на сградата в края на по-миналия век са използвани строителни материали и технологии от Европа. Пруските сводове на сградата се поддържат от стоманени носещи греди. Това е първата сграда в Пловдив, която е строена с големи подпорни разстояния. По негов проект е и сходната сграда на гърба на „Орозди бак“, строена като доходно здание на Саркис Куюмджиян на „Отец Паисий“ и „Ст. Доспевски“.

Спомените, които Йосиф Шнитерни е оставил, са на много места из града – сградата на Найденович/Говедарови на улица „Гурко“ № 9 (там бе управлението на Пловдивската опера), къщата на Маринов на улица „Божидар Здравков“ №19, всъщност това е ъгловата къща с „Лейди Странгфорд“, къщата на улица „Отец Паисий“ 32, къщата на Тодор Милков на улица „Никола Генадиев“... В Стария град това са Розовата къща (сега хостел), строена за префектура, впоследствие градоначалство и окръжен съвет /1885–86/, сградата на АМТИИ/Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство/ и Педагогическа библиотека и, разбира се, шедьо-

върът Девическа гимназия /1881/. На улица „Бетовен“ по негови проекти са къщата на №2 от 1884 г., в която е живял Христо Гендов, т.нар. барон Гендович, и къщата на № 10 от 1883–84 г. – първоначално гласена за Стопанско училище, напоследък банка. Според правнучката на архитекта доц. Мария Шнитер, той строи по поръчка на Австро-унгарското външно министерство сградата на легацията на империята в Източна Румелия. Това е днешната Пиреус банк на улица „Бетовен“. На Главната улица трябва да отбележим хотел „Метропол“

в сътрудничество с арх. Вълкович, гипсова украса – Емануел Лупос, книжарницата на ъгъла на Джумаята/1885/, строена като доходно здание на Кондодимо, сградата на улица „Райко Даскалов“, където и днес е техническото отделение на Община Пловдив /1909/

ШНИТЕР ИЗГРАЖДА СЪВРЕМЕННИЯ ГРАДОУСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ПЛОВДИВ

Всички сгради, проектирани от него и строени под негово ръководство,

Бившата Девическа гимназия, днес
Градска художествена галерия

Техническият отдел на
Община Пловдив

впечатляват и днес с класическата си монументална красота. Но все пак, най-голямото творческо постижение на арх. Йосиф Шнитер си остава Генералният регулаторен план на Пловдив, който се явява и първият съвременен градоустройствен план на Пловдив, изработен в периода 1888–91 и утвърден с княжески указ през 1896 г. С него се решават комуникационни и инфраструктурни проблеми, създава се стройна зелена система на града и се съхранява архитектурното наследство, толкова важно за град като Пловдив, който е културната столица на България.

Чертежът му бил толкова мащабен, че той го работел в един павилион в Градската градина. Облечен от горе до долу в бяло, лягал върху огромния лист хартия и прилежно чертаел улица след улица модерния Пловдив. „Знаел е, че под Главната лежат останките на Римския стадион и е предложил улицата да бъде широка 54 метра! Но тогавашният Общински съвет решил ширината да е само 16 метра, колкото е сега. Първо дори са настоявали да е само 12 метра, колкото да се разминават два файтона, Шнитер едва е извоювал още 4“; разказва скулпторът Цветко Сиромашки. Приемното здание и предгаровият площад също са построени по проект на арх. Йосиф Шнитер в края на XIX век. Женен е бил за баварката от благородно потекло Елиза, която на връщане от Константинопол се отбива в Пловдив при Антон Безеншек. Именно известният стенограф става кум на младото семейство, затова на негово име кръщават най-малкия си син – Антон. Големият носи името на баща си. Словенецът Антон Безеншек е и първият председател на Пловдивското певческо дружество /1896/.

Най-характерното за сградите на Шнитер е това, че те не падат – нито по време на Чирпанско-Пловдивското земетресение през 1928 година, когато $\frac{3}{4}$ от сградния фонд на Пловдив е разрушен, нито от ерозията на времето. Едновременно инженер и архитект, Йосиф Шнитер е конструирал здраво създанията

Розовата къща (днес hostel) в Стария град

Църквата „Св.св. Кирил и Методий“ в Пловдив

си. Извън Пловдив, той е проектант на новата църква в Батак /1912/ и на мъжкото училище в Асеновград /1891/.

ЦВЯТКО СИРОМАШКИ – СКУЛПТОР НА ПАМЕТНИКА НА ШНИТЕР

Цветко Сиромашки, който е автор и на паметника на големия паркостроител Люсиен Шевалас, от години събира материали и живее с мисълта да създаде достоен паметник на първия пловдивски архитект. Композицията представя, освен образа на Шнитер, няколко каменни „изригвания“, които символизират

пловдивските тепета, като върху едно от тях е и камбанарията на „Св. Богородица“. В композицията присъства и градоустройственият план с монограма на арх. Шнитер. Общинският съвет е гласувал 15 000 лв. за проекта, но за реализирането му са нужни 80 000. Цветко Сиромашки се надява на подкрепа от Съюза на архитектите, от сдруженията „Добротворие-БГ“ и „Св. Димитър“, както и от частни лица. Обещава имената на всички спонсори да бъдат изписани на плоча пред монумента. Той ще бъде висок около 3.5 метра, ширина – 2.5 м.

Пенка Калинкова